

Về quan điểm và tiêu chí xây dựng quản lý đô thị thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại trong bối cảnh toàn cầu hóa

PGS-TS Võ Xuân Đàn^[1]

Việt Nam nói chung và Thành phố Hồ Chí Minh nói riêng đã đạt được những tiến bộ lớn trong việc phát triển đô thị, biến các đô thị thành những nguồn lực chính đối với tăng trưởng quốc gia và khả năng cạnh tranh hiệu quả hơn trên đấu trường quốc tế. Động lực của sự biến đổi này có nguồn gốc từ đường lối đổi mới được khởi xướng từ năm 1986. Đổi mới đã chấm dứt một cách hữu hiệu một thời kỳ mà ở đó vai trò của các đô thị bị lãng quên. Bên cạnh đó toàn cầu hóa đã gia tăng tốc độ, một dòng xoáy mà các quốc gia trên thế giới không thể đứng ngoài, đặc biệt các thành phố lớn đã sớm nhận thức mình đang nằm trong vòng xoáy toàn cầu hóa đó. Đường như toàn cầu hóa đã đem lại thuận lợi nhiều hơn cho các thành phố trong đó có thành phố Hồ Chí Minh.

Đặt vấn đề nghiên cứu về quan điểm, tiêu chí quản trị thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại trong bối cảnh toàn cầu hóa so với nhiều nước trên thế giới có muộn nhưng ở Việt Nam, ở thành phố Hồ Chí Minh còn là vấn đề thời sự, nóng bỏng. Bài viết này chúng tôi tập trung vào các vấn đề chính sau đây:

- 1) Thành phố Hồ Chí Minh – Thành phố trẻ, nguồn lực lớn.
- 2) Quan điểm xây dựng Thành phố văn minh hiện đại.
- 3) Những tiêu chí cơ bản.

Chúng tôi xin trình bày vấn đề như sau:

I. Thành phố trẻ – nguồn lực lớn

Thành phố Hồ Chí Minh có lịch sử hình thành hơn 300 năm, là nơi hội tụ nhiều dòng văn hóa của các cộng đồng dân cư: Kinh, Chăm, Hoa, Khome. Thành phố Hồ Chí Minh được xếp vào loại đô thị đặc biệt, có tổng diện tích tự nhiên 2.095.01 km², được chia thành 24 quận huyện với 317 phường, xã, thị trấn, phía Đông giáp biển, tỉnh Đồng Nai, Bà Rịa – Vũng Tàu; phía Tây giáp Long An; phía Nam giáp biển, tỉnh Tiền Giang; phía Bắc giáp tỉnh Tây Ninh và Bình Dương.

Tính đến năm 2005 dân số thành phố có 6.239.938 người, nội thành chiếm 84% dân số toàn thành phố với mật độ 10.608 người/ km² trên 98% số người trong độ tuổi lao động, có khả năng lao động, GDP bình quân đầu người mỗi năm một tăng, năm 2006 ước tính hơn 2000 USD/người. Thành phố Hồ Chí Minh là một trung tâm nhiều chức năng của cả nước và vùng kinh tế trọng điểm phía Nam như trung tâm kinh tế lớn của cả nước, trung tâm văn hóa, giáo dục và đào tạo kỹ thuật của cả nước, là đầu mối giao thông quốc tế của khu vực và cả nước, là hạt nhân phát triển của vùng kinh tế trọng điểm phía Nam.

Việc xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh, hiện đại là một yêu cầu khách quan, phù hợp với quy luật lịch sử bởi vì tác động của công cuộc đổi mới và toàn cầu hóa có ảnh hưởng tới công tác quản lý đô thị. Xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh – hiện đại làm cho thành phố có khả năng chuyển các yếu tố tích cực của toàn cầu hóa thành các giá trị tại địa phương để phát triển thành phố lành mạnh và bền vững.

Thành phố Hồ Chí Minh cũng như nhiều thành phố khác trên thế giới là một hình thái tổ chức xã hội được hình thành trong thời gian tương đối gần đây, khi các thành phố phát triển chúng ta cần phải tổ chức và quản lý tốt hơn, mọi mặt hoạt động của thành phố Hồ Chí Minh không nằm ngoài quy luật ấy.

II. Quan điểm xây dựng – quản lý Thành phố văn minh, hiện đại

Trong nhiều năm gần đây lãnh đạo cấp cao của Đảng, Nhà nước và lãnh đạo các cấp của Thành phố Hồ Chí Minh đã có sự nhất trí cao về nhiều mặt trong quan điểm xây dựng – quản lý thành phố văn minh – hiện đại, nhằm "xây dựng thành phố Hồ Chí Minh trở thành trung tâm lớn về tài chính, ngân hàng, viễn thông, công nghiệp công nghệ cao, thương mại, du lịch, đào tạo, y tế chất lượng cao của phía Nam và cả nước" ⁽¹⁾.

Về phương hướng chung nhằm phát triển các đô thị của cả nước trong đó có thành phố Hồ Chí Minh cũng đã được xác định: "*Rà soát, bổ sung và nâng cao chất lượng quy hoạch phát triển đô thị, từng bước hình thành hệ thống đô thị phù hợp trên địa bàn cả nước; đặc biệt chú trọng phát triển các đô thị nhỏ và vừa, hạn chế tập trung dân cư vào một số thành phố lớn. Xây dựng đồng bộ và từng bước hiện đại hóa hệ thống kết cấu hạ tầng đô thị, chú trọng hoàn thiện mạng lưới giao thông, hệ thống cấp nước sinh hoạt, cung cấp đủ nước sạch và giải quyết cơ bản vấn đề thoát nước và xử lý chất thải ở các đô thị, các khu công nghiệp. Quản lý chặt chẽ việc thực hiện quy hoạch và các quy chế về đô thị*" ⁽²⁾

Trước Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ X của Đảng, chính phủ đã ban hành nhiều luật, nghị định và với hàng loạt văn bản hướng dẫn liên quan tới các chính sách đô thị như: luật ngân sách (2002), luật Hội đồng nhân dân và Ủy ban nhân dân (2004), luật đất đai (2004), luật xây dựng (2004), định hướng quy hoạch tổng thể phát triển đô thị tới năm 2020.

Các văn bản luật và dưới luật trên đây là sự thống nhất cao trong đa dạng, mang tính định hướng chiến lược trong xây dựng thành phố ở Việt Nam. Song khi đi vào thực tiễn nhiều vấn đề mới xuất hiện đã chỉ rõ được những điểm bất cập cần phải được bổ sung, chỉnh sửa lại ví dụ như: Định hướng quy hoạch tổng thể phát triển đô thị tới năm 2020 do Bộ xây dựng soạn thảo "*Vẫn chưa đề ra được những chiến lược có ý nghĩa nhằm thực hiện được các mục tiêu đô thị hay để quản lý các vùng đô thị. Các chiến lược vẫn còn bị chi phối bởi những chỉ tiêu của phương pháp kế hoạch hóa tập trung gắn với lĩnh vực xây dựng của nhà nước, việc kiểm soát sử dụng đất thông qua giao đất và mục tiêu sử dụng đất theo kế hoạch tập trung. Có rất ít hướng dẫn được đưa ra để thực hiện các chỉ tiêu*" ⁽³⁾

Đề thích nghi với thời kỳ phát triển mới, chủ động hội nhập kinh tế khu vực và thế giới của thành phố, đại hội Đảng bộ thành phố lần thứ VIII đã chỉ rõ "*Thành phố Hồ Chí Minh cần xây dựng thí điểm mô hình chính quyền đô thị*" mà nội hàm của nó là xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại đã được Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng cụ thể hóa trong buổi làm việc với lãnh đạo Thành phố ngày 25/9/2006 trên những vấn đề như sau: "*Tập trung rà soát chỉ đạo phát triển nguồn nhân lực phục vụ ngành công nghiệp công nghệ cao và ngành dịch vụ, tạo đà phát triển lâu dài; trước mắt cần tiến hành điều chỉnh bổ sung quy hoạch thành phố gắn kết với vùng, chuyển dịch cơ cấu kinh tế, đầu tư xây dựng cơ sở hạ tầng, trong đó chú trọng quy hoạch hạ tầng đô thị, nhà ở, khu công nghệ cao... tiếp tục thực hiện cải cách hành chính, xem đây là một trong ba khâu đột phá để thực hiện chiến lược phát triển kinh tế – xã hội đã đề ra của thành phố*".

Với những thành quả đã đạt được trong thời gian qua như: kinh tế có tốc độ tăng trưởng cao, liên tục, cơ cấu kinh tế chuyển dịch tích cực, thành phố đã tạo nên sức mạnh cho chính mình và có những đóng góp to lớn cho cả nước: 21% về GDP, 29,4% giá trị sản xuất công nghiệp, 37% về kim ngạch xuất khẩu, thu ngân sách của cả nước, thành phố đóng góp trên 30%, bình quân GDP trên đầu người gấp 3 lần mức bình quân của cả nước. Các lĩnh vực: giáo dục – đào tạo, khoa học – công nghệ, văn hóa xã hội, việc xây dựng kết cấu hạ tầng được quan tâm đúng mức của các cấp lãnh đạo thành phố. Bên cạnh những thành tích, những vấn đề yếu kém cũng được thành phố và Trung ương xác định rõ để thành phố khắc phục trong quá trình đưa thành phố phát triển bền vững. Những yếu kém của thành phố được Đại hội Đảng bộ lần thứ VIII bàn luận, xác định và được đồng chí Tổng bí thư Nông Đức Mạnh trong bài phát biểu tại Đại hội lần thứ VIII của Đảng bộ thành phố khái quát lên như sau: "*Với tinh thần nhìn thẳng vào sự thật, các đồng chí đã nhận rõ rằng: cho đến nay, kinh tế thành phố tăng trưởng chưa tương xứng với tiềm năng, chuyển dịch cơ cấu nội bộ các ngành kinh tế còn chậm, hiệu quả*

sản xuất, kinh doanh và năng lực cạnh tranh chưa cao. Hạ tầng kỹ thuật và xã hội chưa đáp ứng yêu cầu phát triển kinh tế và cải thiện dân sinh; quy hoạch và quản lý đô thị còn nhiều yếu kém, ô nhiễm môi trường chưa được khắc phục, chất lượng giáo dục – đào tạo còn thấp, tiềm năng khoa học và công nghệ chưa được phát huy đúng mức, hiệu quả còn hạn chế, nhiều vấn đề văn hóa, xã hội bức xúc chậm được giải quyết – An ninh chính trị tuy được giữ vững nhưng còn tiềm ẩn những yếu tố mất ổn định; trật tự an toàn xã hội còn diễn biến phức tạp... Công tác xây dựng chính đốn Đảng dù đã có nhiều cố gắng nhưng chưa thật sự tạo được những chuyển biến căn bản; năng lực lãnh đạo và sức chiến đấu của tổ chức Đảng và của cả hệ thống chính trị, của đội ngũ cán bộ thành phố chưa theo kịp với yêu cầu, trình độ quản lý, điều hành của chính quyền các cấp tuy có được nâng lên nhưng vẫn chưa ngang tầm với nhiệm vụ trong thời kỳ phát triển mới của một đô thị lớn nhất nước ta" (4)

III. Những tiêu chí cơ bản xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại

Từ những thành quả và những yếu kém trong hơn 30 năm xây dựng thành phố dưới chính thể cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam, đặc biệt là sau 20 năm đổi mới với tiềm năng, nguồn lực về sức sáng tạo của người dân thành phố, Bộ chính trị, Thành ủy, Ủy ban nhân dân thành phố chỉ đạo xây dựng thành phố Hồ Chí Minh thành một thành phố xã hội chủ nghĩa, phồn vinh, văn minh, hiện đại xuất phát điểm của những tiêu chí là thực tiễn phát triển của thành phố trong 30 năm qua đặc biệt là 20 năm đổi mới, vào mục tiêu, phương hướng phát triển đất nước và dự báo tình hình những năm sắp tới ở khu vực và thế giới và để đạt được mục tiêu có ý nghĩa lịch sử sâu sắc và có giá trị như một cuộc cách mạng toàn diện, cuộc cách mạng của công cuộc xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại, ngoài cương lĩnh chung mà Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ X của Đảng, thành phố cũng rất cần những tiêu chí để tập trung mọi nguồn nhân lực, trí tuệ cho công cuộc xây dựng thành phố văn minh hiện đại.

Những tiêu chí xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại theo tiêu chuẩn Việt Nam trong thời đại toàn cầu hóa và đô thị hóa do đó những tiêu chí này không cách biệt mấy với hệ thống tiêu chí đánh giá của khu vực và thế giới về sự phát triển bền vững của các thành phố hiện đại trên thế giới.

Xây dựng thành phố văn minh hiện đại là suy nghĩ và hành động chung của cộng đồng do đó việc huy động trí tuệ của nhân dân thành phố vào việc đóng góp xây dựng tiêu chí xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại là việc làm cần thiết và có giá trị to lớn. Chính vì lẽ đó mà Viện kinh tế thành phố tổ chức hội thảo về xây dựng tiêu chí xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại để thu thập ý kiến nhằm tiến tới xây dựng bộ tiêu chí xây dựng thành phố văn minh hiện đại.

Từ ý nghĩa đó tôi xin được tham gia nêu lên một vài tiêu chí cơ bản trong việc xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại.

Cụm từ văn minh hiện đại có hai vấn đề cơ bản văn minh và hiện đại và cần phải nêu được những tiêu chí riêng cho mỗi vấn đề.

1- Tiêu chí xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại

- Thuật ngữ và khái niệm văn minh: văn minh là danh từ Hán – Việt (văn là vẻ đẹp, minh là sáng) chỉ tia sáng của đạo đức biểu hiện ở chính trị, pháp luật, văn học, nghệ thuật. "*Văn minh là sự sáng tạo những giá trị sáng tạo, là trình độ phát triển về vật chất và tinh thần của một cộng đồng dân tộc, chủ yếu là về chính trị, pháp luật, học thuật, đô thị, kỹ thuật*" (5). Khái niệm văn minh thường bao hàm bốn yếu tố cơ bản: đô thị, nhà nước, chữ viết, các biện pháp kỹ thuật cải thiện, xếp đặt hợp lý, tiện lợi cho cuộc sống của con người (6). Từ đó việc xây dựng tiêu chí văn minh không thể tách rời nội hàm của khái niệm văn minh đã được xem xét trên đây.

- Thuật ngữ hiện đại: Hiện đại là danh từ Hán-Việt là thực tế to lớn: khái niệm hiện đại trong mệnh đề xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại có hàm nghĩa một thành phố

phát triển ngang tầm với các thành phố lớn trên thế giới và trong khu vực, có những cái mới khác thường về quy mô, tốc độ phát triển và tính bền vững, tạo được sự khác biệt với thời gian trước đó của thành phố theo hướng giá trị về mọi mặt của thành phố được gia tăng với chất lượng ngày càng cao. Do đó tiêu chí xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh – hiện đại cần tập trung thể hiện trên những vấn đề sau đây:

2- Nội dung tiêu chí xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại

a- Về quy hoạch

Cần phải nâng cao tính hiệu quả của quy hoạch giữa quy hoạch được xây dựng trên văn bản, trên bản đồ quy hoạch với thực tế phát triển của đô thị thành phố Hồ Chí Minh có sự khác biệt. Để khắc phục tình trạng này lãnh đạo thành phố có sự chỉ đạo:

- Quy hoạch không gian (quy hoạch tổng thể) cần kết hợp với những quy hoạch kinh tế – xã hội và quy hoạch ngành của thành phố và Trung ương.
- Quy hoạch cần mang tính chiến lược và không quá cứng nhắc.
- Tất cả những bên tham gia bao gồm cả người dân và các nhà đầu tư tư nhân nên được tham gia vào quá trình chuẩn bị.
- Quy hoạch cần dựa trên các mức độ sẵn có nguồn lực có thể cho việc triển khai.
- Quy hoạch cần mở rộng sự tham gia của công chúng và công khai tất cả các quyết định về quy hoạch tổng thể và quy hoạch ngành.
- Cần có sự phân loại kế hoạch để có sự chỉ đạo triển khai đúng nội dung và tiến độ thực hiện.
- Cần quán triệt đường lối chủ trương và pháp luật có liên quan đến quy hoạch nhằm đảm bảo tính khoa học, chính xác, thực tiễn và tính khả thi của quy hoạch.

b- Về quản lý đô thị: tiêu biểu cho công việc quản lý đô thị tiêu chí hàng đầu là xây dựng bộ máy công quyền, một chính quyền đô thị vững mạnh về mọi mặt để đảm bảo được các yêu cầu:

- Quy hoạch cho sự ổn định và phát triển của thành phố phải được coi là nhiệm vụ hàng đầu, đảm bảo tính toàn diện và sự tham gia đồng đẳng của người dân và các doanh nghiệp.
- Xây dựng mô hình chính quyền đô thị thể hiện rõ mối quan hệ với chính quyền Trung ương và bộ máy chính quyền đô thị cấp dưới, quyền lực và giới hạn.
- Về đội ngũ, năng lực quản lý, điều hành của bộ máy chính quyền đô thị thành phố Hồ Chí Minh.

Đội ngũ này nhất thiết phải qua đào tạo về trình độ chuyên ngành và về quản lý hành chính công. Có chế độ đãi ngộ thỏa đáng để họ toàn tâm toàn ý phục vụ trong phạm vi phần hành được giao, thực sự là công bộc của dân trong nền kinh tế thị trường theo định hướng xã hội chủ nghĩa.

- Dịch vụ ở thành phố Hồ Chí Minh đã và đang phát triển thành ngành công nghiệp dịch vụ nên chính quyền đô thị phải có sự quy hoạch phân cấp và quản lý tốt nhất nhằm đảm bảo cho nhân dân thành phố có cuộc sống văn minh, hiện đại, giữ gìn bản sắc dân tộc, tiếp biến nhanh với văn hóa đô thị toàn cầu hóa.
- Vấn đề xóa đói giảm nghèo dưới sự quản lý của chính quyền đô thị sẽ có những bước đột phá, tư nhân hóa một số lớn các dịch vụ công sẽ là cơ sở của việc giải quyết công ăn, việc làm cho người dân thành phố tiến đến xóa bỏ các đối tượng thất nghiệp.
- Chính quyền đô thị với vấn đề bảo vệ môi trường, an sinh xã hội cũng là một thách thức lớn, trong sự phát triển bền vững của thành phố. Các thành phố phát triển trên thế giới đều rất quan tâm đến vấn đề này, nó là vấn đề sống còn của hình thái xã hội đô thị.

- Lao động ở thành phố ngày càng mang tính chất nghề nghiệp chuyên sâu, đòi hỏi nhiều ở trình độ chuyên môn và sức khỏe cho nên giáo dục và đào tạo, đào tạo nghề cần được chính quyền đô thị đầu tư phát triển thỏa đáng, tạo được nguồn nhân lực có trình độ cao đáp ứng mọi nhu cầu phát triển của thành phố.

c. Về xây dựng chế độ chính sách có tính đặc thù của thành phố Hồ Chí Minh

- Chính sách phát huy các nguồn lực của thành phố của người thành phố và của đầu tư từ nước ngoài.

- Có chính sách ngày càng thực tiễn hơn nhằm tạo động lực phát triển các loại hình kinh tế tập thể, các hộ kinh doanh cá thể, các loại hình kinh doanh của tư nhân và các lĩnh vực khác...

- Phát triển đồng bộ các loại thị trường của thành phố theo thể chế kinh tế thị trường theo định hướng xã hội chủ nghĩa như thị trường dịch vụ, hàng hóa, thị trường tài chính, tiền tệ, vốn, thị trường bất động sản, thị trường lao động, thị trường khoa học công nghệ.

d. Về giao thông vận tải, bảo vệ môi trường, chống tham nhũng, không ngừng nâng cao mức sống và điều kiện sống của nhân dân thành phố, tạo cho người dân ai cũng có công ăn việc làm, được học văn hóa, học nghề để cùng sinh sống, cùng lao động sáng tạo trong mục đích xây dựng thành phố văn minh hiện đại.

e. Vấn đề hợp tác quốc tế, khu vực và với các địa phương trong nước.

f. Vấn đề an ninh quốc phòng và phòng chống tệ nạn xã hội, chống diễn biến hòa bình của các thế lực thù địch đảm bảo cuộc sống an bình cho người dân thành phố sản xuất, làm việc, học tập và giải trí...

g. Xây dựng nền văn hóa của thành phố văn minh hiện đại, mang sắc thái của Sài Gòn – Nam Bộ. Tìm mọi biện pháp để loại bỏ các loại hình văn hóa độc hại.

h. Về các tiêu chí cụ thể trong việc xây dựng nếp sống văn hóa văn minh hiện đại của người dân thành phố. Vì văn hóa là một động lực tác động rất mạnh mẽ đến mọi hoạt động của người dân và cuộc sống đô thị.

Những tiêu chí xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại trên đây cần có định lượng, định tính đầy đủ và được ấn định mốc thời gian hoàn thành ở từng cấp độ khác nhau theo xu hướng phát triển.

Với sự đóng góp rộng rãi của các nhà khoa học, của cán bộ, Đảng viên và của người dân nói chung, thành phố sẽ sớm có một bộ tiêu chí xây dựng thành phố Hồ Chí Minh văn minh hiện đại để đưa thành phố phát triển bền vững, điều mà báo NewYork Times đã có lời bình luận: *"Sau nửa thế kỷ chiến tranh và nghèo đói, thành phố Hồ Chí Minh đang gấp gấp bước về phía trước với những kế hoạch không lồ về mở rộng và phát triển đô thị. Quyết tâm đoạt lấy vị trí xứng đáng là một trong các đô thị hàng đầu thế giới"* ⁽⁷⁾.

Chú thích

⁽¹⁾ Đảng Cộng sản Việt Nam (2006), Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ X, NXB-CTQG, Hà Nội, tr227.

⁽²⁾ Đảng Cộng sản Việt Nam (2006), Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ X, NXB-CTQG, Hà Nội, tr200.

⁽³⁾ Ngân hàng Thế giới tại Việt Nam (2006), Chiến lược phát triển đô thị, Hà Nội, tr12.

⁽⁴⁾ Báo Sài Gòn Giải phóng Thứ tư ngày 7/12/2005

⁽⁵⁾ Lê Văn Chương (1999), Cơ sở văn hóa Việt Nam, NXB Trẻ, TP.HCM, tr12.

⁽⁶⁾ Trần Quốc Vượng (1998), NXB Giáo dục, Hà Nội, tr19.

⁽⁷⁾ Vũ Quang Hiền (2006), Mấy suy nghĩ về quy hoạch đô thị ở thành phố Hồ Chí Minh từ góc nhìn lịch sử văn hóa – In trong Kỷ yếu Hội thảo khoa học: xây dựng chính quyền đô thị thành phố Hồ Chí Minh – Mặt yêu cầu cấp thiết của cuộc sống, Viện nghiên cứu xã hội, thành phố Hồ Chí Minh xuất bản, tr348.

[1] Trường Đại Học Sư phạm TP. Hồ Chí Minh